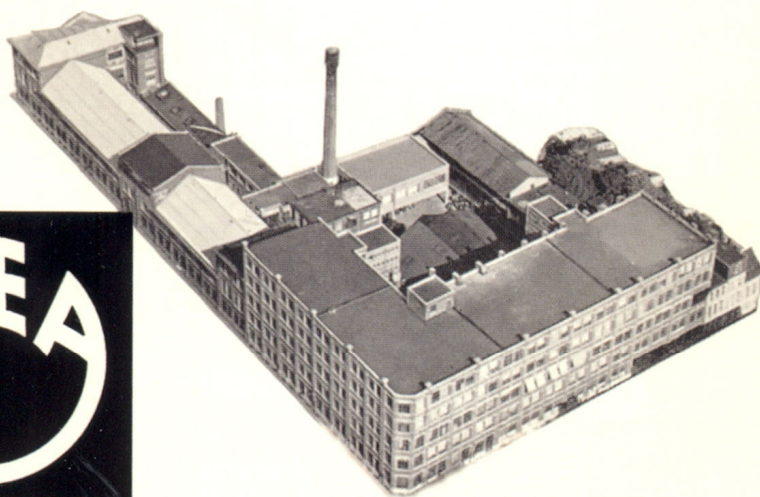
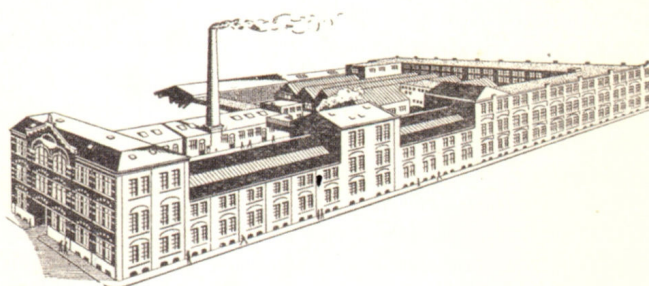
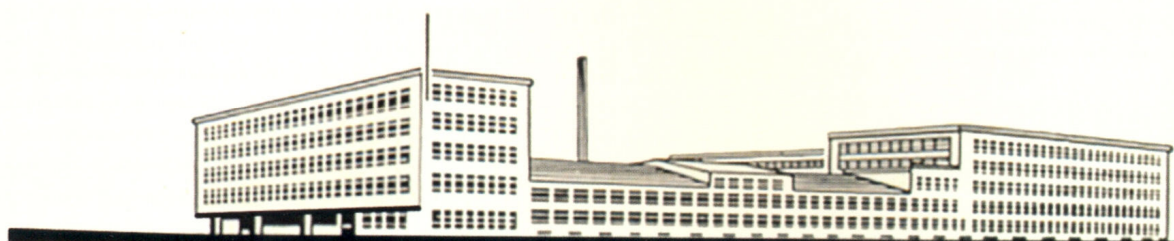

Tekening van de fabriek van ATEA. (foto archief Jan Verelst)

DEN ATEA, HET GROOTSTE BEDRIJF VAN BERCHEM

Zelden heb ik personen ontmoet die als voormalig ontwerpingenieur bij de private centrales met zoveel passie over zijn ATEA vertelt als Jan Verhelst. Niet te stoppen doet hij zijn verhaal aan de hand van twee door hem geschreven boeken over de geschiedenis van dit vroeger zo belangrijke Antwerpse bedrijf.

In 1892 werd de *Antwerp Telephone and Electric Works* (*Ate-liers de Téléphone et d'Electricité Anversoï - rue du Verger 22*) door de broers De Groof opgericht. Samen met Bell Telephone was ATEA op Europees vlak toonaangevend inzake telefonie. Het maatschappelijke doel van ATEA wordt omschreven als de productie, de aankoop, de verkoop en de verhuur van installaties inzake telefonie, telegrafie en electriciteit. De exportmarkten zijn Rusland, Italië, het Verenigd Koninkrijk, Polen, Duitsland en Mexico.

Tijdens de Eerste Wereldoorlog wordt het bedrijf door de bezetter ontmanteld. In 1918 stond men voor een bijna onmogelijke taak om het bedrijf terug op te starten. Gereedschappen werden aangekocht in een munitiefabriek in Engeland en financieel sprong de *Banque d'Outremer* bij. In 1919 kon de fabriek opnieuw beginnen produceren onder de naam *New Antwerp Telephone and Electric Works* en werd een nieuwe afdeling opgericht die zich specialiseerde in de fabricatie van meetapparatuur en *compteurs* die in alle mogelijke installaties van andere merken werden

geplaatst met EBES als belangrijke klant.

De dynamiek zat er in en 1921 was reeds 60% van het verloren productiemateriaal herwonnen en werden telefoonapparaten en telefooncentrales wereldwijd geleverd onder de merknaam ATEA. In 1926 werd ATEA overgenomen door een Brits/Amerikaanse holding, gespecialiseerd in telefonie. Het tot dan toe manuele ATEA kreeg toegang tot de techniek van de automatische telefonie. Ze ontwierpen en fabriceerden hun versies voor hun eigen markten. Hun belangrijkste klanten waren de RTT en de NMBS.

We staan er nu niet meer bij stil maar tot voor W.O. II beschikte slechts een kleinere groep bedrijven, artsen en notarissen over een telefoon. In de jaren vijftig is de telefoon ingeburgerd en midden jaren zeventig heeft bijna ieder gezin een 'vaste telefoon'.

Tijdens de Tweede Wereldoorlog was de directeur-generaal Joe Janssens met zijn assistent naar het buitenland gevlucht. Amerikaan Rudy Stehlik komt als nieuwe directeur-generaal aan het roer maar moet noodgedwongen ontslag nemen na de aanval op Pearl Harbor op 7 december 1941 en de USA de oorlog verklaren aan Japan en Duitsland.

Op 1 april 1942 wordt door de bezetter Eugen Merkel, een Siemens-manager 'die goede contacten had met de

Het Huis van de Sport van de provincie Antwerpen.
(foto archief Wilfried Patroons)

Art-deco gevels van ATEA in de Boomgaardstraat.
(foto archief Jan Verhelst)

hoofdzetel van Siemens in Berlijn' geïnstalleerd als directeur-generaal. Siemens schreeuwde om productiecapaciteit omdat de Duitse personeelsleden onder de wapens geroepen waren.

Na opstartperikelen draaide ATEA op volle kracht voor Siemens, dat kennis en gereedschappen uit Berlijn en Wenen aanvoerde. In 1944 kwam als gevolg van de bombardementen van de geallieerden op de spoorwegen die de aan- en afvoer moesten verzorgen en de sabotage door verzetslieden, de productie in gevaar en zat men verveeld met een overstock van half-afgewerkte producten.

Na de oorlog keert de directeur-generaal Joe Janssens terug uit de VS. Hij treft een nagenoeg intacte fabriek aan. Siemens, die ongeveer 80% van de omzet vertegenwoordigde, was men uiteraard kwijt en de leveringen aan de traditionele klanten als de RTT en de NMBS draaiden tijdens de oorlogsjaren op een klein pitje. Na de oorlog werd ATEA door het Belgische gerecht vrijgesproken van economische collaboratie. Het had immers geen keus gehad, geen wapens geproduceerd en zich niet bijzonder verrijkt tijdens de oorlog. ATEA beleefde tot 1970 haar glorieperiode met 3000 personeelsleden.

Het personeel was natuurlijk een goed cliënteel voor de café's van de Boomgaardstraat, vooral de arbeiders uit de Kempen kwamen een glas drinken tijdens de 1,5 uur durende middagpauze. Hoewel uitgevonden in 1948 springt het bedrijf in 1960 mee op de kar van de transistor-markt voor toepassing in de elektrische-industriële applicaties. In 1970 wordt ook een samenwerking aangegaan met het Amerikaanse GTE en wijzigt de firmanaam in GTE-

ATEA. GTE staat voor *General Telephone and Electronics*, opgericht in 1955, dat een waaier van bedrijven in deze sector verwierf. Een tijdlang werd reclame gemaakt op de stadstrams met de vermelding GTE-ATEA waarbij velen dachten dat er een nieuwe trammaatschappij rondreed. In 1957-1958 werd het *art-nouveau* gebouw afgebroken en in 1960 werd een nieuw complex opgetrokken. Door de voortdurende expansie werden de fabriek en de burelen een lappendeken van panden tussen de Boomgaardstraat, de Coveliersstraat en de Belpairestraat.

Hoewel ATEA in 1980 gestopt was met de fabricatie van verkeerslichten en parlofoons vinden we de naam ATEA nog veel terug in Antwerpen. Met de overname door het Duitse Siemens in 1986 wordt het bedrijf opgesplitst en afdelingen verkocht dermate dat in dit doolhof enkel nog Jan Verhelst zijn weg vindt. De verhuis van een zeer afgeslankt ATEA naar Herentals kan als de zwanenzang beschouwd worden van een Antwerpse parel van technologie en innovatie. De glorietijd van weleer in de Boomgaardstraat wordt geconcretiseerd in de benaming van de refters in de nieuwe fabriek 'De Valk', 'De Pelgrim', 't Stoopke', 'De Safir' en 'De Paddock'.

Pittig detail in dit verhaal, tussen de fabricatie door produceerden een directielid en een zekere mijnheer Ritz, ja die van de ritssluiting, ritsen die wereldwijd hun weg gevonden hebben.

Op dit ogenblik wordt het vernieuwde gebouw, sinds 1999 eigendom van de Provincie, betrokken door de diverse sportdiensten van de provincie waaronder 48 sportfederaties en is het bekend als 'het Huis van de sport'. Vandaag werken er 146 werknemers.

Dit boek was nooit tot stand kunnen komen zonder de medewerking van tal van gemotiveerde personen waarvoor geen moeite teveel was om hun verhaal te brengen of documentatie en illustraties te verzamelen om in dit boek te verwerken.

In het bijzonder wil ik, met het risico enkele te vergeten, hier volgende personen bedanken. In de eerste plaats wijlen de 92-jarige Cesar Van Gorp, de oudste en de trouwste klant van de Pelgrim. Ook Jan Verhelst, voormalig resercher van ATEA die me overdonderde met de geschiedenis en met fotomateriaal van zijn bedrijf en Piet Deroo, van 1885 tot 1990 commandant van de administratieve diensten van het Militair Hospitaal Antwerpen (MHA) en me enthousiast de volledige geschiedenis van de kliniek in beeld bracht. ^{1^{ste}} Sergeant-Chef Dirk Fleerackers, dienst-

hoofd van het Arsenaal, Kris Baert, Business Communication Manager Duvel Moortgat, Leslie Van Damme, directie-medewerkster Duvel Moortgat, Stany Van den Bogaert, jurist Duvel Moorgat, Marijn Smets, Stad Antwerpen Felix Pakhuis, Denis De Potter, brouwmeester De Koninck, Philippe Rubbens, projectdirecteur Binnenstedelijke Projecten Matexi, Walter Gijzen, voorzitter Heemkundige Kring Berchem, Albert Geelens, verzamelaar documenten De Koninck, adjudant Rudi Van Pelt, militair commando Provincie Antwerpen en anderen die ik zou vergeten.

En *last but not least* mijn kleinzoon Nathan Van Orshaegen die mij herhaaldelijk en deskundig terug op het goede pad heeft geholpen wanneer ik met mijn computer faalde in de verwerking van gegevens en illustraties.